

GARİBNÂME’NİN 14. YÜZYILDA YAZILMIŞ EN ESKİ İKİ NÜSHASI VE DİĞER ESKİ NÜSHALARINA DAİR

M. Fatih KÖKSAL | ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1056-9957> | mfkoksal@gmail.com

Prof. Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul-Türkiye/Prof. Dr.,
Istanbul Kultur University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature, İstanbul-Türkiye ROR
ID: <https://ror.org/05jvrwv37>

Atıf Bilgisi/Citation: Köksal, M. Fatih. “Garîbnâme’nin 14. Yüzyılda Yazılmış En Eski İki Nüshası ve Diğer Eski Nüshalarına Dair”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 35 (Aralık 2025), 315-330. <https://doi.org/10.15247/devdergisi.1838017> Köksal, M. Fatih. “ The Two Oldest Manuscripts Of The Gharibnama Written In The 14th Century And Other Older Manuscripts”. *The Journal of Ottoman Literature Studies*, 35 (December 2025), 315-330. <https://doi.org/10.15247/devdergisi.1838017>

Geliş Tarihi/Date of Submission: 08.11.2025

Kabul Tarihi/Date of Acceptance: 11.12.2025

Yayın Tarihi/Date of Publication: 30.12.2025

Değerlendirme/Peer-Review: İki Dış Hakem-Çift Taraflı Körleme/Double anonymized-Two External

Araştırma Makalesi/Research Article

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur./ It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited

Benzerlik Taraması/Plagiarism Checks: Yapıldı – Turnitin

Etik Bildirim/Complaints: divanedebyatidergisi@gmail.com

Çıkar Çatışması/Conflicts of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir/The author(s) has no conflict of interest to declare

Finansman/Grant Support: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır/The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research

Telif Hakkı ve Lisans/Copyright & License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) lisansı altında yayımlanmaktadır/Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

ISSN: 1308-6553

e-ISSN: 2792-0836

ÖZET

Âşık Paşa'nın ünlü eseri Garîbnâme, Türk edebiyatının Anadolu'da telif edilen ilk büyük mesnevisidir. Müellif hattı nüshası elde olmayan metinlerin sağlıklı bir şekilde tespiti için en eski nüshalarının tespiti elzemdir. Biri tek nüsha üzerinden, diğeri tenkitli metin olmak üzere iki defa yeni Türk harfleriyle neşredilen Garîbnâme'nin en eski nüshasının hangisi olduğuna dair öteden beri birbirinden farklı kimi tespitler yapılmışsa da farklı kütüphanelere ve nüshalara erişim imkânlarının artması, bu konuyu yeniden değerlendirmeyi zorunlu kılmıştır.

Âşık Paşa ve eserleri üzerine yaptığımız araştırmalarda Garîbnâme nüshaları da ilgi alanlarımızdan birini oluşturdu. Mesele üzerine eserin biri istinsah tarihi belli, diğeri belli olmayan "çok eski" denebilecek iki nüshasının varlığını tespit ettik. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Hacı Mahmud 3286 nüshası, daha önce "en eski nüsha" olarak düşündüğümüz Samsun İl Halk Kütüphanesi 829'da kayıtlı 826/1423 tarihli nüshadan 35 yıl öncesine ait idi. Aynı zamanda Garîbnâme'nin telif edildiği yüzyılda istinsah edildiği ferağ kaydıyla sabit tek nüsha olan bu yazmanın istinsah tarihi 790/1388'dir. Diğer nüsha, istinsah tarihi bulunmamasına rağmen imla hususiyetleri ve özellikle hat itibarıyla tipik bir 14. yüzyıl istinsahıdır. Millî Kütüphane Yazmalar 06 Mil Yz A 8227 numarada kayıtlı olan bu nüsha, kanaatimize göre Garîbnâme nüshalarının en eskisi, başka bir deyişle eserin telif tarihi olan Hicrî 730 yılına en yakın nüshadır.

İlginç bir ortak kader olarak her iki nüsha da eksiktir ve sayfalarının sıralanmasında büyük karışıklıklar vardır. Bunca nakısa rağmen her iki nüsha da sadece Garîbnâme araştırmalarına değil Türk dili tarihi çalışmalarına da ciddi katkı sağlayacak değer ve önemdedir. Bu makalede söz konusu iki nüshanın yanı sıra diğer eski nüshalar tespit edilmeye çalışılmış; 15. yüzyılda kaleme alındığı ferağ kayıtlarıyla sabit olan 20, ferağ kaydı olmamakla birlikte aynı asırda çoğaltıldığı düşünülen sekiz nüsha bir liste hâlinde sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Âşık Paşa, Garîbnâme, yazma nüsha, metin neşri, 14. yüzyıl.

THE TWO OLDEST MANUSCRIPTS OF THE GHARIBNAMA WRITTEN IN THE 14TH CENTURY AND OTHER OLDER MANUSCRIPTS

ABSTRACT

Ashiq Pasha's famous work *Gharibnama* is the first major mesnevi written in Anatolia in Turkish literature. To accurately identify texts for which no author's manuscript exists, it is essential to locate the oldest extant manuscripts. Although there have been differing opinions over the years regarding which of the two editions of *Gharibnama*, one based on a single manuscript and the other a critical edition, published in the new Turkish alphabet, is the oldest copy, increased access to different libraries and manuscripts has made it necessary to reevaluate this issue.

In our research on Ashiq Pasha and his works, the manuscripts of *Gharibnama* were also one of our areas of interest. We identified two manuscripts of the work that could be considered "very old," one with a known date of transcription and the other without. The Süleymaniye Manuscript Library Hacı Mahmud 3286 copy predated the copy registered as 826/1423 in the Samsun Provincial Public Library 829, which we had previously considered the "oldest copy," by 35 years. This manuscript, which is the only copy confirmed by a colophon to have been copied in the century in which *Gharibnama* was written, was copied in 790/1388. Although the date of copying is unknown for the other copy, its spelling characteristics and, in particular, its calligraphy make it a typical 14th-century copy. This copy, registered under the National Library Manuscripts 06 Mil Yz A 8227 number, is, in our opinion, the oldest copy of the *Gharibnama*, or in other words, the copy closest to the work's date of composition, 730 AH.

Interestingly, both manuscripts are incomplete and their pages are in great disarray. Despite these shortcomings, both manuscripts are valuable and important, contributing significantly not only to *Gharibnama* studies but also to research on the history of the Turkish language. In this article, in addition to the two manuscripts in question, other old manuscripts have been attempted to be identified; 20 manuscripts, which are confirmed to have been written in the 15th century by their colophons, and eight manuscripts, which are thought to have been copied in the same century despite not having colophons, are presented in a list.

Keywords: Ashiq Pasha, *Gharibnama*, manuscript copy, text publication, 14th century.

Giriş: *Garîbnâme* Bağlamında Yazmaların İstinsah Tarihinin Eski Oluşunun Önemine Dair Birkaç Söz

Dünya kütüphanelerini dolduran el yazması eserlerin pek az kısmı bizzat müellifinin yazısıyladır. Başka bir deyişle, otograf nüsha da denilen müellif nüshaları sonradan müstensihler tarafından çoğaltılan nüshalara nazaran yok denecek kadar azdır ve bu da tabii bir durumdur. Eserlerin telif tarihi eskilere doğru gittikçe müellif hattı nüshalara ulaşma ihtimali de nisbî olarak azalır. Aradan geçen sürede yangın, sel, deprem gibi tabii afetlerle savaş ve yağma gibi hadiselerde insanlar tarafından verilen zararlar, vârislerin değer bilmemesi, paylaşmak istemeyen koleksiyonerlerin eline düşmesi gibi daha spesifik sebeplere bağlı olarak diğer sanat eserleri gibi el yazmaları da zamanla yok olma veya kaybolma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Anadolu'daki macerasında yaklaşık iki asır süren fetret döneminden sonra 13. yüzyıl sonları ile 14. yüzyıl başlarında bir yazı ve edebiyat dili olma mücadelesinden galip çıkan Türkçenin bu devresindeki ilk mahsulleri için yukarıda anlatılan durum fazlasıyla geçerlidir. Bugün Yûnus Emre, Âşık Paşa, Gülşehrî gibi ilk dönem edip ve şairlerimizin hiçbir eserinin müellif hattı bir nüshası elde yoktur.

Müellif hattı nüshası elde olmayan bir eserin yazıldığı döneme yaklaştıkça -normal şartlar altında- harici müdahalelerin ve türlü sebeplerle zuhura gelen hataların daha az olması, tersine uzaklaştıkça değişme, bozulma ve farklılaşmaların artması tabiidir. Ağâh Sırrı Levend'in *Semâ' Risâlesi*'ni "Âşık Paşa'ya atfedilen bir risale" olarak kabul etmesinin temel dayanağı olarak "içinde Âşık Paşa'nın kullandığı birkaç eski kelime bulunmakla beraber, Âşık Paşa'nın ifadesine pek benzememesi"ni (1956: 159) ileri sürmesini bu durumun tipik bir örneği olarak gösterebiliriz. Levend'in bu iddiası gördüğü nüshaya göre kabul edilebilir bir değerlendirme idi. Zira o eseri, gördüğü tek nüsha olan Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Fatih 5335 numarada kayıtlı 1137/1724 tarihli nüsha üzerinden değerlendirmişti. Eserin sonradan 1029/1619-20 tarihli Vezirköprü İlçe Halk Kütüphanesi 568/2 ve 830/1426-27 tarihli Millî Kütüphane Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi 320 nüshalarının ortaya çıkması, müstensihlerin muhtemelen halkın anlamasını hedefleyerek -aslında yapmamaları gereken bir işlem olarak- devirlerinde kullanımdan düşen kelimelerin yerine tedricî olarak yeni kelimeleri nasıl aldıklarını göstermektedir.¹ Müstensihlerce nüshalar üzerinde bir eserin asıl sahibinin kimliğine dair tereddüt uyandıracak kadar değişiklikler yapıldığı ortadayken, bu müdahalenin en azından yukarıda sözü edilen "kelimeleri güncelleme" gayesiyle yapılamayacağı eski tarihli nüshalar, müellif hattı nüshaya normal şartlar altında çok daha yakın olacakları için son derece değerli ve önemlidir.

Kendine özgü kurgusu ve hacmiyle Anadolu'da kaleme alınan Türkçe ilk büyük telif mesnevi olan *Garîbnâme*, değeri, önemi ve tesirleriyle en eski nüshalarının tespit edilmesi zorunlu eserlerimizin başında gelir.² 730/1329-30 yılında kaleme alınan *Garîbnâme*'nin en eski nüshasının hangisi olduğuna dair öteden beri farklı yazmalara işaret edilmiştir. Öyle ki bazı araştırmacılar eserin müellif hattı nüshasından dahi söz etmişlerdir. *Amasya Tarihi*'nin şahsi kütüphanemizde yer alan ciltlerinde *ayın* harfinin bulunduğu bölümde "'Alî 'Âşık Paşa" olarak kaydedilen "Âşık Paşa" maddesinde müellifin kendi hattıyla yazdığı *Dîvân*'ından³ söz edilir (bk. Görsel 1).⁴ Köprülü ise Gordlevskiy'den naklen Âşık Paşa Türbesi'nde eserin Âşık Paşa eliyle yazılmış bir nüshasının bulunduğu, türbelerin kapatılmasıyla bu nüshanın Ankara'ya götürüldüğüne dair Kırşehir'de anlatılan bir rivayetten söz eder ancak bunun doğruluğunun çok şüpheli olduğunu kaydeder (1965: 705). Köprülü'ye göre eserin en eski nüshası Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi 3633 numarada kayıtlı olan 860/1455-56 tarihli nüshadır (1965: 705). Günay Kut, en eski nüshanın Raif Yelkenci'ye ait "Mundy nüshası" diye bilinen nüsha olduğunu ve bunun Londra'da Şark Dilleri Mektebi Kütüphanesine nakledildiğini belirtir (1991: 2). Ancak kataloglarda zikredilmeyen bu nüshaya dair başta istinsah tarihi olmak üzere herhangi bir bilgi mevcut değildir. *Garîbnâme*'nin dört nüsha üzerinden tenkitli metnini hazırlayan Kemal Yavuz ise en eski nüshanın Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi 320 numaradaki nüsha olduğunu (2000: 1/LVI) ifade eder.

¹ Bu konuda geniş bilgi için bk. Köksal 2014.

² *Garîbnâme* tam metin olarak ilk defa Bedri Noyan (Dedebaba) tarafından 1998 bir nüsha esas alınarak yayımlanmış, 2000 yılında Kemal Yavuz tarafından bir nüshanın tıpkıbasımı, harf çevrimi ve sadeleştirilmiş metnini birlikte verildiği dört ciltlik tenkitli metin olarak neşredilmiştir.

³ Bu "divan"ın *Garîbnâme* olduğuna kuşku yoktur. Zira *Garîbnâme*'nin öteden beri *Maârif-nâme* yahut *Dîvân-ı Âşık Paşa* olarak anıldığı hatta pek çok nüshasının serlevhasında bu adları bulunduğu ve katalog ve kartoteklere bu adlarla kayıtlı olduğu bilinmektedir.

⁴ Şu an Amasya Belediyesi envanterinde bulunan diğer müellif hattı nüshada "kendi hattıyla" ifadesi yoktur ve eserin adı *Dîvân* değil *Maârifnâme* olarak geçer. Ancak gerek Âşık Paşa'ya dair verdiği diğer bilgilerin neredeyse tamamının -*Menâkıbu'l-kudsîyye* dâhil- diğer kaynaklarla çelişmesi, gerekse özellikle biyografi ciltlerinde "ba'zı evrakda görüldü", "ba'zı evkâf defterlerinde teşâdüf edildi." gibi notlar dışında kaynak göstermeden verdiği bilgiler bu bilgiye de şüpheyile bakmayı; ayrıca burada geçen "kendi hattıyla" ifadesinden "müellif hattı nüsha"yı kastetmemiş olabileceği ihtimalini de hesaba katmayı gerektirmektedir.

1. İstinsah Tarihi Belli Olan En Eski *Garîbnâme* Nüshası

Âşık Paşa ve eserlerine dair araştırmalarımızı yaparken tuttuğumuz notlar arasında onun *Garîbnâme* ve diğer eserlerinin nüshalarına dair birikmiş epeyce kayıt vardı. Önce eserin en eski nüshalarının yukarıda bahsedilenler olmadığını tespit ettik ve yayınladık (Köksal 2021). O zamanki tespitimize göre Millî Kütüphane koleksiyonlarından Samsun İl Halk Kütüphanesi 829'da kayıtlı evâsıt-ı Cemaziyelâhir 826 (Mayıs 1423) tarihli 284 yaprak tutarındaki nüsha en eski nüsha idi.

Makalenin bu bölümünde, *Garîbnâme*'nin çok daha eski bir nüshası tanıtılacaktır. Bu nüsha, bizim "en eski nüsha" olarak takdim ettiğimiz Samsun nüshasından 35 yıl önce, Hicrî 790 senesinde tamamlanmış bir nüshadır. İstinsahı miladi 1388 yılına tekabül eden bu nüsha, eserin telif tarihiyle aynı asırda yazıldığı tespit edilen istinsah tarihi kayıtlı -şimdilik- tek nüshadır.

Nüshanın tanıtım ve tavsifi

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Hacı Mahmud 3286 numarada kayıtlı olan bu nüsha, Türkiye Yazma Eserler Kurumunun internet sayfasında (portal) erişime açıktır. Nüshanın başına çok geç dönemde yazıldığı belli ve sonradan oraya konmuş olan "Naşâyıh-nâme-i Sinân Ümmî kuddise sırruhu" başlığı ve hemen o başlığın altına kaydedilmiş "Naşâyıh-nâme-i Sinân Ümmî" ibaresi altında altı yaprak mevcuttur. Muhtemelen kütüphane görevlisi tarafından kaydedilmiş "*Garîbnâme*'niñ başıdır" notu da bu ek fasikülün ilk sayfasında yer alır. Bu notun hemen altında "Ve daği *İhyâ*'-i 'Ulûm'dan ba'zî 'ârifinden nakl-i tarîk ile..." diye başlayan ve başı ve sonu eksik mensur bölüm vardır ki bu kısmın *Garîbnâme* ile ilgisi yoktur ve zaten ifade edildiği üzere yakın dönem yazısıdır. Nüshanın orijinal ebatından küçük, açık krem renkli kâğıda yazılı bu fasikülün nüshanın ön kısmına, baştaki eksikliği tamamlamak maksadıyla konduğu anlaşılmaktadır (bk. Görsel 2). Bu ekteki ilk yaprağın arka yüzü boştur.

Ek kısmın 2b yüzünde aynı hatla "*Garîbnâme*" başlığı ve bu başlık altında "Allah adın zıkr idelüm ibtidâ / K'andan olur ibtidâ vü intihâ" beytiyle başlayan ve "İy Hudâyâ toğru yoldan ırmağıl / Dünya âhîr dostluğuñ ayırmağıl" beytiyle sona eren harekesiz, bozuk bir nesih kırmayısıyla yazılmış, başlangıçtan birinci bâb, birinci dâsitân sonuna kadarki bölümü ihtiva eden 258 beyit mevcuttur. Satır sayısı muhtelif ve çift sütun üzerine yazılı bu altı yapraklık kısmın tesadüfen bu nüshanın cildi içinde bulunmaktan başka yazıya konu olan nüsha ile bir ilgisi yoktur.

Nüsha tavsifi

167 yaprak, 248x156, 180x120 mm ölçülerindeki nüsha açık kahverengi kâğıda harekeli nesihle ve siyah mürekkeple yazılmıştır. Söz başları, bazıları mütekerrire olan vasita beyitleri, vurgulanmak istenen kimi kelimeler ve 'Âşık mahlasının geçtiği kimi yerler kırmızı mürekkepledir. Her sayfada 21 satır ve çift sütun üzerine tertip edilen nüshada bazı beyitler tek sütun üzerinedir. Metin cedvel içine alınmamıştır. Ali Hoca bin Ziyâ tarafından 30 Cemazıyelevvel 790 / 6 Haziran 1388 tarihinde istinsah edilmiştir.

Baş:

Ac kulağın bir işit iy yol eri

Eydeyüm ol birlige bitenleri (2a)

Son:

Her ki diñlerse bu sözi iy Celîl

Rahmetün olsun aña her dem delîl (167a)

Farsça mensur dibacenin bulunmadığı nüshada bâb başlıkları ve başlık hâlindeki ayet ve hadislere işaret eden başlıklar Arapça, dâsitânları açıklayan başlıklar Farsçadır.

Son beyitten hemen sonra gelen ferağ kaydı şöyledir (bk. Görsel 3):

Temmet kitâbu *Garîbnâme* bi-'avni'llâhi ve hüsni tevfiķihi 'an yedi'l-'abdi'z-za'ifi'n-naḥîfi'l-muhtâc ilâ rahmeti'llâhi'l-kebîri li'l-'Alî Ḥ'âce bin Ziyâ bin Yahyâ bin Ḥasan el-mütefaḳḳıḥ tecâveze'llâhu 'an seyyi'âtihim ve 'an cemî'i'l-müslimîne ecma'in ve ma'a'l-ferâğî ve tahrîrihi vaḳte'z-zuhri fî yevmi'l-ḥamîs selḥi Cemâziyye'l-evvel li-seneti

tis'in ve seb'a-mi'e hâmiden li'llâhi ve muşalliye 'alâ [nebi]yyihi Muhammedini'l-Muştafâ şalavātu'llâhi 'aleyhi ve selâmihi 'alâ aşhâbihi'l-kirâmi ve âlihi'l-'izâmi âmin yâ Rabbe'l-'âlemîn.

Türkçesi:

Garîbnâme kitabı Allah'ın yardımı ve lutfuyla zayıf, nahif ve yüce Allah'ın lütfuna muhtaç kul, **fakih Hasan oğlu Yahya oğlu Ziya oğlu Ali Hoca'nın** eliyle tamamlandı. Allah onların ve tüm Müslümanların günahlarını bağışlasın. **790 yılı Cemaziyyevvel ayının son günü olan perşembe günü (6 Haziran 1388)** öğle vakti tamamlanıp yazılmıştır. Allah'a hamd, peygamberi Muhammed Mustafa'ya salat, onun büyük sahabelerine ve yüce ailesine selam olsun. Amin ey âlemlerin Rabbi!

Asıl nüshanın ilk sayfası olan 2a yüzünün alt kısmında (ilk sayfa) biri yuvarlak, diğeri elips şeklinde iki kütüphane mührü ve kaşesi mevcuttur. Yine ilk sayfanın üst kısmında 111 ve 3649 sayılarının bulunduğu bir etiket ile sonradan yazılmış olan "Garîbnâme 'Âşık Paşa'nın" ibareleri mevcuttur. Bu sayfa birinci bâb, ikinci dâsitân ile başlar (bk. Görsel 4). Buraya kadar olan eksiklik, yukarıda söz edilen ekleme fasiküldeki beyitlerle giderilmek istenmiştir.

Nüsha, yaprak sayısındaki eksikliğin yanı sıra çok fazla miktarda karışıklık ile de maluldür. Nüshanın zaman içinde cildinin dağıldığı, bazı fasikül ve yapraklarının kaybolduğu, kalanların da kitap yeniden ciltlenirken karışık bir şekilde sıralandığı anlaşılmaktadır. Buna birkaç örnek vermek gerekirse 10b-11a arasındaki büyük bir eksiklikten söz edilebilir. 10b sayfasında ikinci bâbın beşinci hikâyesinin (dâsitân) sonu ve altıncı dâsitânın başlığı var iken 11a'da yedinci bâbın sekizinci dâsitânına geçilir. Bu aralık, Yavuz neşrine göre 3665 beyit eksikliğe işaret eder ki bu da yaklaşık 100 yapraklık bir kopukluk demektir. 10b yüzünün son beyti Yavuz neşrinde 1495. beyte tekabül eden;

Rûzi kılsun dostlara anı Çalab

'Âşık' uñ olsun du 'âsı müstecâb

beyti iken nüshada bir sonraki sayfa olarak görünen 11a'nın başında ise Yavuz neşrinde 5160. beyte tekabül eden;

Ne işe geldi vü bunda n'eyledi

Ne haber viridi vü ne söz söyledi

beyti yer alır. Ancak gerçekte 100 yapraklık bir noksanlık da söz konusu değildir. Zira hemen bir yaprak sonra, yani 12a yüzünün başında, ikinci bâbın sekizinci dâsitânının sonu ve üçüncü bâbın dokuzuncu dâsitânının baş kısmı vardır. 13b yüzünün sonu Yavuz neşrinde 1712. beyit, 14a yüzünün başı 1952. beyittir. 38b'ye kadar normal akışında devam eden nüshada 38b'nin sonu olan Yavuz neşrindeki 2839. beyitten 39a aşındaki 3058. beyte atlanır ki bu da yaklaşık beş yapraklık eksikliğe karşılık gelir.

İleride nüsha üzerinde çalışmak isteyecekler için kolaylık olmak üzere nüshadaki bütün atlamalar, geri dönüşler ve eksiklikler Kemal Yavuz neşrindeki beyit numaraları esas alınarak aşağıda tablo hâlinde gösterilmiştir.⁵

Sayfa Nu.	Yavuz neşri beyit nu.	Yer (Bâb ve dâsitân sırası)	Sayfa Nu.	Yavuz neşri beyit nu.	Yer (Bâb ve dâsitân sırası)
6b	430	1. bâb, 5. dâsitân	7a	1286	3. bâb, 3. dâsitân
8b	800	2. bâb, 4. dâsitân	9a	6922	8. bâb, 9. dâsitân
9b	6957	8. bâb, 9. dâsitân	10a	1463	2. bâb, 6. dâsitân
10b	1495	3. bâb, 6. dâsitân	11a	5160	7. bâb, 8. dâsitân
11b	5198	7. bab, 8. dâsitân	12a	1643	3. bâb, 8. dâsitân
13b	1712	3. bâb, 10. dâsitân	14a	1952	4. bâb, 3. dâsitân
38b	2839	5. bâb, 4. dâsitân	39a	3057	5. Bab, 7. dâsitân
57b	3736	6. bâb, 5. dâsitân	58a	3882	6. Bab, 7. dâsitân

⁵ İlk ve dördüncü sütunlardaki sayfa numaraları, nüshadaki sayfa sıralamasında eksiklik olmamasına rağmen bir sonraki yaprağın ilk yüzünde akışın değiştiği sayfa numaralarını; ikinci ve beşinci sütunlarda, b yüzünün son beyti ve a yüzünün ilk beytinin Kemal Yavuz neşrindeki sıra numarasını; üçüncü ve altıncı sütunlar ise o beyitlerin kaçınıcı bâbın kaçınıcı dâsitânında bulunduğunu gösterir.

58b	3920	6. bâb, 7. dâsitân	59a	4121	6. Bab, 7. dâsitân
69b	4266	7. bâb, 1. dâsitân	70a	4631	7. Bab, 1. dâsitân
75b	4886	7. bâb, 5. dâsitân	76a	4525	7. bâb, 1. dâsitân
78b	4630	7. bâb, 2. dâsitân	79a	5703	8. bâb, 1. dâsitân
79b	5821	8. bâb, 2. dâsitân	80a	8386	9. bâb, 8. dâsitân
91b	8760	9. bâb, 10. dâsitân	92a	8786	9. bâb, 10. dâsitân
120b	9899	10. bâb, 7. dâsitân	121a	7224	8. bâb, 10. dâsitân
121b	7257	9. bâb, 1. dâsitân	122a	9937	10. bâb, 7. dâsitân
122b	9975	10. bâb, 7. dâsitân	123a	6958	8. bâb, 9. dâsitân
129b	7222	8. bâb, 9. dâsitân	130a	9900	10. bâb, 7. dâsitân
138b	9935	10. bâb, 7. dâsitân	139a	7627	9. Bab, 1. dâsitân
144b	7857	9. bâb, 4. dâsitân	145a	5822	8. Bab, 2. dâsitân
154b	6174	8. bâb, 4. dâsitân	155a	10090	10. bâb, 8. dâsitân
158b	10242	10. bâb, 9. dâsitân	159a	10527	10. bâb, 10. dâsitân/hâtime
159b	10564	10/10, hâtime	160a	10493	10/10, hâtime
160b	10526	10/10, hâtime	161a	10359	10. bâb, 9. dâsitân
161b	10394	10. bâb, 9. dâsitân	162a	10425	10/10, hâtime
162b	10463	10/10, hâtime	163a	10395	10. bâb, 9. dâsitân
163b	10424	10/10, hâtime	164a	10464	10/10, hâtime
164b	10492	10/10, hâtime	165a	10316	10. bâb, 9. dâsitân
165b	10357	10/10, hâtime	166a	10279	10. bâb, 9. dâsitân
166b	10318	10. bâb, 9. dâsitân	167a	10565	10/10, hâtime

Tabloda görüldüğü gibi nüshada kimi yerlerde yüzlerce hatta binlerce beyit ileri atlamalar, aynı şekilde geri dönüşler ve pek çok kopukluklar mevcuttur. 6b sayfasında birinci bâbın dördüncü dâsitânı devam ederken bir sonraki sayfa olan 7a'da yaklaşık 850 beyitlik bir atlama ile üçüncü bâbın üçüncü dâsitâna geçilmekte; 8b'de tekrar ikinci bâb dördüncü dâsitâna dönmekte, 9a'da ise tam 6 bin beyit ileriye atlanarak sekizinci bâbın dokuzuncu dâsitânından bir bölümle devam edilmektedir. Sonra yine geri gelişler, ileri atlamalarla devam eden bu karmaşık sıralama, yaprak eksikliği ile birlikte nüshanın en önemli iki zaafından biridir.

Bahsedilen problem dolayısıyla tam olarak kaç yaprak eksiklik bulunduğunu söylemek zor ise de 7 binin biraz üzerinde beyit sayısına sahip olan nüshanın, Yavuz neşrine göre -baştaki sonradan ilave edilen sayfalar hariç olmak üzere- eserin yaklaşık üçte ikisini barındırdığı söylenebilir.

2. En Eski Garîbnâme Nüshası

İhtiva ettiği kimi özelliklerine nazaran *Garîbnâme*'nin yukarıda tanıtılan Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Hacı Mahmud 3286 nüshasından daha eski olduğunu düşündüğümüz bir nüshası daha vardır. Millî Kütüphane Yazmalar 06 Mil Yz A 8227 numarada kayıtlı olan bu nüsha, hattı itibarıyla 14. yüzyıl neshinin karakteristik özelliklerini barındırdığı gibi imla bakımından da *Garîbnâme*'nin telif tarihine çok yakın bir devreye ait özellikleri haizdir.

Nüshanın tanıtım ve tavsifi

203 yaprak, 250x180, 200x120 mm ölçülerindeki nüsha, kahverengi meşin kaplı, zencirekli, altın yaldız gömme salbek şemseli, miklepli, içleri battal ebru kaplı, mukavva cilt içindedir.⁶ Cilt, bize göre sonradan yapılmıştır ve nüshadan oldukça geç döneme ait (muhtemelen 17 veya 18. yüzyıl) özellikleri gösterir. Abadi kâğıda harekeli nesihle, söz başları, mahlasın geçtiği yerler ve bazı vasita beyitleri kırmızı olmak üzere siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada 15 satır ve çift sütun olarak tertip edilen nüshanın istinsah tarihi ve müstensihî belli değildir. Metin cedvel içine alınmamıştır. 1b sayfasının üst tarafında kurşun kalemle yazılı "Sat. Dilmen Kitabevi İstanbul" yazısı ve kaşeye vurulmuş 16 Ekim 1996 tarihi, nüshanın belirtilen tarihte Dilmen Kitabevinden (İbrahim Manav), 250 bin TL karşılığında (205b'de kurşun kalemle kayıtlıdır) satın alındığını göstermektedir. 2a, 4a, 35a, 118a, 137a, 156a, 188a sayfalarında Millî Kütüphane mührü mevcuttur. Cilt kapağı ile

⁶ Nüsha bilgilerinin bazıları Türkiye Yazma Eserler Kurumunun portalından aktarılmıştır.

kitap arasındaki vişne renkli karton üzerinde (1a) kitabın kimden alındığını gösteren bir kayıt ile 20 kadar kitap ismi ve bu kitapların bazılarının kime verildiğine dair muhtemelen bir sahaf tarafından düşülmüş kayıtlar mevcuttur.

Baş:

Ḥamd-i bî-ḥadd ve sipās-ı bî-kıyās ber-Ḥudāvendī-rā ki Ḥālīk-ı zemīn ü āsumānest. (2b)

Son:

Hem Kerīmsin hem Raḥīm ü hem ‘ Gafūr

Şükr içre dut bizi sen yâ Şekūr (205b)

Bu nüshada da bâbların ana başlıkları Arapça, daha alt başlıklar olan dâsitânları gösteren başlıklar Farsçadır. Nüshada dört sayfa Farsça mensur dibace ve 5566 beyit mevcuttur. Kemal Yavuz neşrine göre yaklaşık 10.500 beyit olan eserin yarısına yakın bir kısmının eksik olduğu görülmektedir. 3. bâb ile 8, 9 ve 10. bâbların eksik olduğu nüshada diğer bâblarda da kısmi eksiklikler söz konusudur. Nüshada pek çok yaprak kopukluğu ve önceki nüsha gibi zamanla dağılan cilt toplanırken sayfaların yanlış yerleştirilmesinden kaynaklı pek çok karışıklık vardır. Bu karmaşanın daha iyi anlaşılması için birkaç örnek verecek olursak 3b'den 1a'da yarım kalan mensur dibace devam ettikten sonra tekrar manzum kısma ve yine mensur dibaceye atlanması, 2. bâb, 7. dâsitâna kadar normal akışında devam ederken yeniden 1. bâb, 1. dâsitâna dönülmesi, hemen bir yaprak sonra 5. bâb, 1. dâsitâna atlanması söylenebilir. Bu karmaşa tıpkı 790 tarihli Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Hacı Mahmud 3286 nüshası gibi nüsha sonuna kadar devam eder. Bu nüshadaki karışıklık da aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

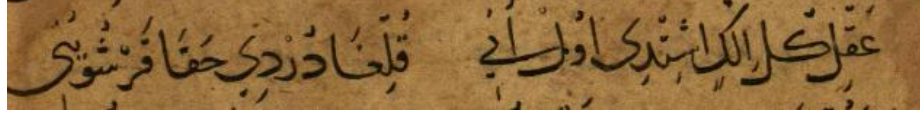
Sayfa Nu.	Yavuz neşri beyit nu.	Yer (Bâb ve dâsitân sırası)	Sayfa Nu.	Yavuz neşri beyit nu.	Yer (Bâb ve dâsitân sırası)
2b	-	Farsça mensur dibacenin başı	3a	19	Manzum mukaddime
3b	25	1. bâb, münâcât	4a	-	Farsça mensur dibacenin devamı (Başta hâtimeden iki beyit vardır)
8b	81	Farsça mensur dibacenin devamı	9a	138	1. bâb, tevhid
35b	873	2. bâb, 7. dâsitân	36a	83	1. bâb, münâcât
36b	109	1. bab, tevhid	37a	2600	5. bâb, 1. dâsitân
137b	5437	5. bâb, 10. dâsitân	138a	110	1. bâb, tevhid
138b	136	1. bâb, tevhid	139a	136	1. bâb, sahabe hakkında
139b	354	1. bâb, 3. dâsitân	140a	2046	4. bâb, 4. dâsitân
158b	2599	5. bâb, 1. dâsitân	159a	2017	4. bâb, 3. dâsitân
159b	2045	4. bâb, 4. dâsitân	160a	1986	4. bâb, 3. dâsitân
160b	2016	4. bâb, 3. dâsitân	161a	873	2. bâb, 7. dâsitân
197b	1966	4. bâb, 3. dâsitân	198a	1956	4. bâb, 3. dâsitân
198b	1950	4. bâb, 3. dâsitân	199a	5437	7. bâb, 10. dâsitân
	5641	7. bâb, 10. dâsitân (bâbın ve nüshanın sonu). 8, 9 ve 10. bâblar nüshada yoktur.			

Bu nüsha da diğeri gibi Türkiye Yazma Eserler Kurumunun internet sayfasında (portal) erişime açıktır.

Nüshanın son beytinin Kemal Yavuz neşrinde cüz'-i evvelin sonuna tekabül ettiği düşünülürse bu nüshanın aslında iki ciltten müteşekkil olduğu, 8, 9 ve 10. bâbların ve hâtimenin diğer ciltte olduğu söylenebilir.

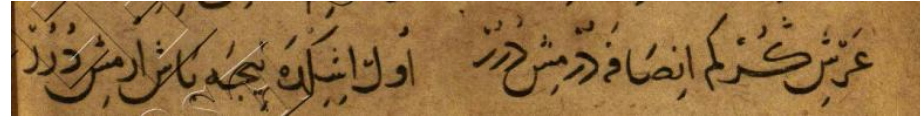
İstinsah tarihi belli olmadığı için nüshanın eskiliğine mesnet olarak ileri sürdüğümüz imla özelliklerinden bazılarını göstermekte yarar vardır. Bahis konusu özellikler, 14. Yüzyıl Eski Anadolu Türkçesi (EAT) eserlerinde çokça karşılaşılan ve sonraki yüzyılda tedricen azalan ve zamanla ortadan kalkan imla teamülleridir.

Aşağıdaki beyitte -An, -In, -Un seslerinin Arapça tesiriyle harf yerine hemze ile gösterilmesi (ilkın), kelime kökündeki ünlünün yazılmaması (üni, kullığa, durdı, qarşu, yöni) özellikleri bir arada görülmektedir (3b):

Özellikle -An, -In, -Un seslerinin tenvinle gösterilmesi 15. yüzyıl ve nadiren 16. yüzyıl istinsahlarında da görülmekle beraber bu yazımın nüshada **sık görülmesi** 14. yüzyıl istinsahı olmasının kayda değer işaretlerindendir.

Aşağıdaki beyitte örnekleri görülen -I belirtme hâli ekinin harekeyle gösterilmesi ('arşı), yine kök ünlüsünün yazılmaması (gör, durmuş, işikte, urmuş) ve Klasik Uygur yazı dilinin etkisiyle eklerin kelimedenden ayrı yazılmasının da (durmuş durur, urmuş durur) nüshada sık karşımıza çıkan EAT ve özellikle 14. yüzyıl imla özelliklerindendir (3b):

Makalenin amacından uzaklaşmaması ve hacminin zorlanmaması için bu kadar örnekle yetinmek istediğimiz nüshadaki 14. yüzyıl imla özelliklerini daha fazla örnek vermek mümkündür. Ancak imla için müstensihin istinsah ettiği nüshadan aynen aktarmış olabileceği düşünülebilir ve bu görüş bir yere kadar haksız da sayılmaz. Zira tek başına imla için bir nüshanın tarihini belirlemek isabetli olmayabilir ancak hat öyle değildir. Nüshanın hattı tipik bir 14. yüzyıl yazısıdır.

Eklerde örnek olmak üzere bir tam sayfanın fotoğrafını verdiğimiz yazıdaki dal harflerinin mübalağalı basıklığı ve iriliği, kelime sonundaki sin, şın, ayın, gayın, kaf ve nun harflerinin kıvrımlarının genişliği ve daireselliği, aynı şekilde tek başına yazılan kaf ve yâ harflerinin klasik nesihte görülmeyen özgünlüğü, fe, kaf ve vav harflerinin içinin doluluğu, kuyruklu harflerle biten kelimedenden sonra gelen kelimenin teksifi yazılması gibi özellikler bu hattın bariz hususiyetlerindendir. Görüntülerini makale sonuna eklediğimiz **6 Zilka'de 750** (16 Ocak 1350) tarihinde istinsah edilen *el-Hidâye fî Şerhi Bidâyeti'l-Mübtedâ* adlı Arapça esere ait ferağ kaydıyla (bk. Görsel 5) Millî Kütüphane Yazmalar 06 Mil Yz A 8227 nüshasından rastgele alınmış sayfa (Görsel 6) karşılaştırıldığında görülebilecek olan imla benzerliği, iddiamızı teyit eden bir mesnet kabul edilebilir.

Makaleye konu olan iki nüshanın da muhtemelen zamanla ciltleri dağılıp yeniden toparlanırken işi bilmeyen kişilerce rastgele bir araya getirilen yapraklarının yanlış sıralanmış olması gibi -yazmalarda sık karşılaşılmayan- benzer bir akıbete duçar olması herhâlde tesadüf ile açıklanabilir.

3. İstinsah Kaydı Bakımından İlginç Bir Nüsha

Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Manzum 912 numarada kayıtlı nüshanın müstensihi, başka *Garîbnâme* nüshalarında görmediğimiz tarzda, eserin hemen sonuna metnin devamı gibi yazı stilinde ve sisteminde hiçbir değişiklik yapılmaksızın, kırmızı mürekkeple yazılı "li-Kâtibihi'l-ḥakîr Cemâl bin Seyyidî Muḥammedî'l-ḥakîr" başlığı altına *Garîbnâme* vezniyle yazılmış, tevhid ve naat beyitleriyle başlayan 17 beyitlik bir gazel ekleyerek nüshanın tamamlanma tarihini "1 Zilhicce 850 / 17 Şubat 1447" olarak verir:

Hem sekiz yüz elli elli[ye] hicret tamām

İrmiş-idi kim bu Dīvān oldı tamām⁷

⁷ Manzumenin diğer beyitlerinde vezin kusuru bulunmamasına rağmen bu mısranın ve sonraki beytin ilk mısrasının vezni kusurludur.

Rûz-ı dü şenbe Zî'l-ıhicce gürresi

Şubh-dem târîhe uruldı raqam

Ancak bu nüshadan söz edişimiz ve “ilginç” olarak nitelememiz bununla ilgili değildir. Zira bu sayfanın arkasındaki 252b yüzünde şiirin son iki beytinin de yer aldığı ve aynı kalemde çıkan ikinci bir istinsah kaydı mevcuttur: “Temmetü'l-kitâb. Tahîrren fî evâ'ili Recebi'l-muhamrem li-seneti 798” (Nisan 1396) (bk. Görsel 7). Mürekkep ve yazının nüshadakiyle aynı olması işi daha da karmaşıklştırsa da sondaki manzumenin başlığında adını açıkça zikreden kâtibin burada eseri tamamlama tarihini de gün ay ve yıl olarak vermesine bakarak 850 tarihinin doğru olduğunu kabul etmek gerekir. Nitekim portaldaki tarih de 850 olarak kaydedilmiş, Millet Kütüphanesinin katalog fişinde de 798 tarihinin üstü çizilerek 850 kabul edilmiştir.⁸ Bu durumda nüshanın bitiriliş tarihini 798 (1395-96) ve 1 Zilhicce 850 / 17 Şubat 1447 olmak üzere iki bitiş tarihi ortaya çıkmaktadır. Şiir şeklinde verilen tarihin daha muteber olduğunu kabul etmek gerektiğini düşünüyoruz. Müstensih, kendi istinsah ettiği nüshada yer alan ferağ kaydını kendi nüshasına olduğu gibi aktarmış olmalıdır.

4. En Eski Garîbnâme Nüshaları

Garîbnâme araştırmacıları için yararlı olacağı ümidiyle yukarıda tanıtılan nüshalarla birlikte, 15. yüzyılda yazılmış ve istinsah tarihi olmasa da 15. yüzyılda yazılmış olduğunu öngördüğümüz nüshalar⁹ aşağıda liste hâlinde verilmiştir.¹⁰

Sıra	Kütüphane, koleksiyon ve yer nu.:	Yaprak / satır sayısı	İstinsah Tarihi ve yeri	Müstensih	Açıklama
1	Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Hacı Mahmud 3286	167/21	Cemaziyelevvel 790 / Mayıs-Haziran 1388	Ali Hoca bin Ziyâ	Aralardan çok sayıda yaprak kopuktur ve dağılmış fasiküller yanlış yerlere ciltlenmiştir.
2	Millî Kütüphane Samsun İl Halk Kütüphanesi 55 Hk 829	285/11	Evâsıt-ı Cemâziyelâhir 826 / Mayıs-Haziran 1423	-	Eksiktir.
3	Millî Kütüphane Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi 06 Hk 320/1	367/15	830 / 1426-27 Bursa	Mü'min ibn İbrâhîm	
4	Millî Kütüphane Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi 06 Hk 332	307/17	Evail-i Şevvâl 831 / Temmuz-Ağustos 1428	Mehemmed Beg es-Sivâsî	
5	İBB Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet O.54	358/15	Evâil-i Şevvâl 838 / Nisan 1435	Hacı Ali bin Hacı Hüseyin	

⁸ Prof. Dr. Günay Kut başkanlığında bir heyet tarafından bir proje dâhilinde hazırlanan katalog henüz yayımlanmamıştır. Katalog fişini gösterme lütfunda bulunan kütüphane müdiresi Melek Gençboyacı Hanım'a teşekkür ederim.

⁹ Listedeki nüshalar içinde Kaliforniya Üniversitesi (UCLA) Türkçe Yazmalar Koleksiyonu dışında kalan bütün nüshalar tarafımızdan görüldü. Bahis konusu kütüphanedeki nüsha bilgileri dijital katalog bilgilerinden aktarıldı. Bu nüshaların istinsah tarihlerinin Arabi takvime göre olmamasının sebebi mezkûr katalogta sadece İngilizce ay adlarının verilmesiyle ilgilidir. Her bir nüshanın vasatı beyit sayısını gösterme imkânı verebileceği için nüshalara dair -temel istinsah bilgileri olan tarih ve müstensih bilgisi dışında- sadece yaprak ve satır sayısı bilgisi verildi. Cilt, kâğıt, ebat, yazı türü gibi bilgilerden sarfınazar edildi.

¹⁰ Bunlar kuşkusuz ki kabiliyetimiz muvacehesinde tespit edebildiğimiz nüshalardır. Başka nüshaları tespit edenlerin tarafımıza bildirmelerini temenni ve rica ederiz.

				Muhammed Dânişmend el-Amasî	
6	Staatsbibliothek zu Berlin Diez A fol. 23	288/17	11 Şa'bân 840 / 18 Şubat 1437	Ali bin Emîr Hac bin ?	Nüshada sayfaların sıralanması hatalıdır ve arada eksiklikler vardır.
7	UCLA (University of California) Library Collection of Turkish Manuscripts 70	384/15	Kasım 1445	=	Son birkaç yaprak sonradan yazılmış.
8	Staatsbibliothek zu Berlin Ms. or. quart 1684	332/17	1 Cemâziyelevvel 850 / 25 Temmuz 1446	Ahmed bin Pîr Hasan el-Konevî el-Mevlevî	
9	Millet Kütüphanesi Ali Emiri Mnz. 912	241/17	1 Zilhicce 850 / 17 Şubat 1447	Cemâl b. Seyyidi Muhammed	
10	Biblioteca Apostolica Vaticana Vat. Turc. 148	315/17	Evâhir-i Şa'bân 854 / Eylül 1450	Kâsım bin Hasan el- Erzincânî	
11	Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi B3633	282/20	860 / 1455-56	-	
12	Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi B3300	358/15	10 Zilhicce 861 / 29 Ekim 1457	Dervîş Şems el-Mevlevî	
13	UCLA (University of California) Library Collection of Turkish Manuscripts 20	314/15	Aralık 1457	-	
14	Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Yazma Bağışlar 7858	330/17	10 Cemâziyelevvel 871 / 18 Aralık 1466 Antalya	Ahi Yûsuf b. Ahi İbrâhîm	
15	Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Kemankeş 455	254/21	872 / 1467-68	Musa ibn Halîl	
16	Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Lâleli 1752 M01- M02	238/11 + 282/11 (2 cilt)	882 / 1477/78	-	
17	Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Hüdai Efendi 479	327/17	Zilka'de 882 / Şubat Mart 1478	İsmail Mehmed el- Konevî	

18	Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Kemankeş 232	245/22- 23	Evâhir-i Rebûlevvel 883 / Haziran 1478	İsmail bin Hasan bin Seyyid Ahmed	
19	Rasim Deniz Özel Kütüphanesi	324/17	887 / 1482-83	-	
20	Millî Kütüphane Yazmalar 06 Mil Yz A 1167	272/21	Evâsıt-ı Şevvâl 889/ Kasım 1484	Bünyâd ibn Mehemme ibn İvaz	
21	Millî Kütüphane Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi 06 Hk 321	307/12	Zilhicce 903 / Temmuz- Ağustos 1498	-	
İSTİNSAH TARİHİ BİLİNMEYEN NÜSHALAR					
1	Millî Kütüphane Yazmalar 06 Mil Yz A 8227	209/15	İstinsah tarihi bulunmayan bu nüshanın hattı tipik 14. yüzyıl istinsahı özellikleri barındırmaktadır. Bize göre en eski nüshadır.	3. bâb ve son- dan 3 bâb eksiktir. Nüsha eserin birinci cildi olmalıdır.	
2	Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi 1529	313/15	15. yüzyılda yazıldığını öngörüyoruz.		
3	Millî Kütüphane Yazmalar 06 Mil Yz B 209	312/17	15. yüzyılda yazıldığını öngörüyoruz.		
4	Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Muğlalı Hoca Mustafa Efendi 72	256/21	15. yüzyılda yazıldığını öngörüyoruz.		
5	Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Lala İsmail 214	212/19 (3 sütun)	15. yüzyılda yazıldığını öngörüyoruz.		
6	Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Reşid Efendi 1452	142/15	15. yüzyılda yazıldığını öngörüyoruz.	Baştan ve son- dan eksiktir.	
7	Kastamonu Halk Kütüphanesi 3435	380/15	Temmet kaydı mevcutsa da istinsah tarihi ve müstensih kaydedilmemiştir .15. yüzyılda yazıldığını öngörüyoruz.		

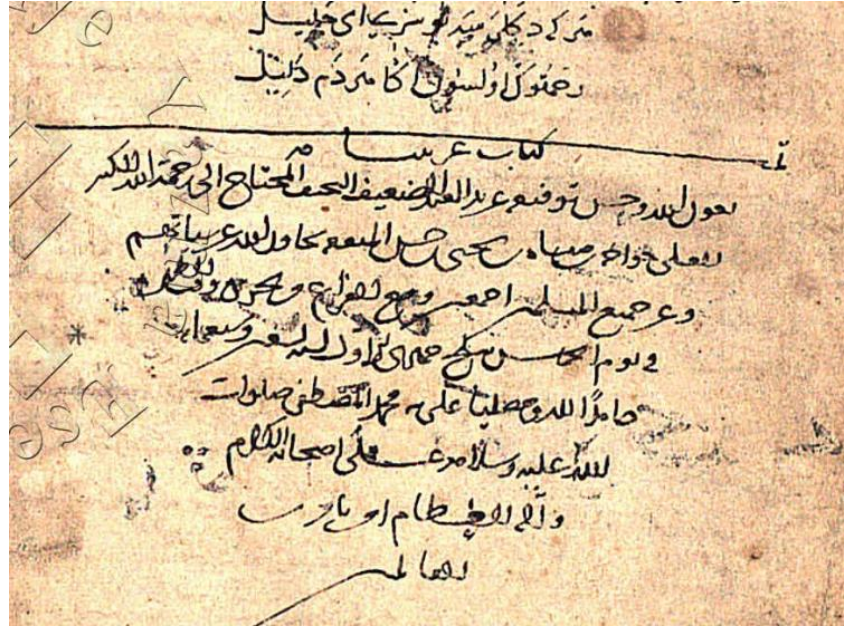
8	Kastamonu Halk Kütüphanesi 3445	259/17	15. yüzyılda yazıldığını öngörüyoruz.	Baştan ve sondan eksiktir.
9	UCLA (University of California) Library Collection of Turkish Manuscripts 18	288/17	Katalog hazırlayanlara göre bu nüshanın 15. yüzyılda yazılmış olması (Date: [14--]?) muhtemeldir.	Katalog bilgilerine göre başlangıç yaprakları eksik; son yaprakları daha sonra eklenmiş, ilk yaprak yırtılmış ve sayfa numaraları ters yazılmıştır.

Sonuç

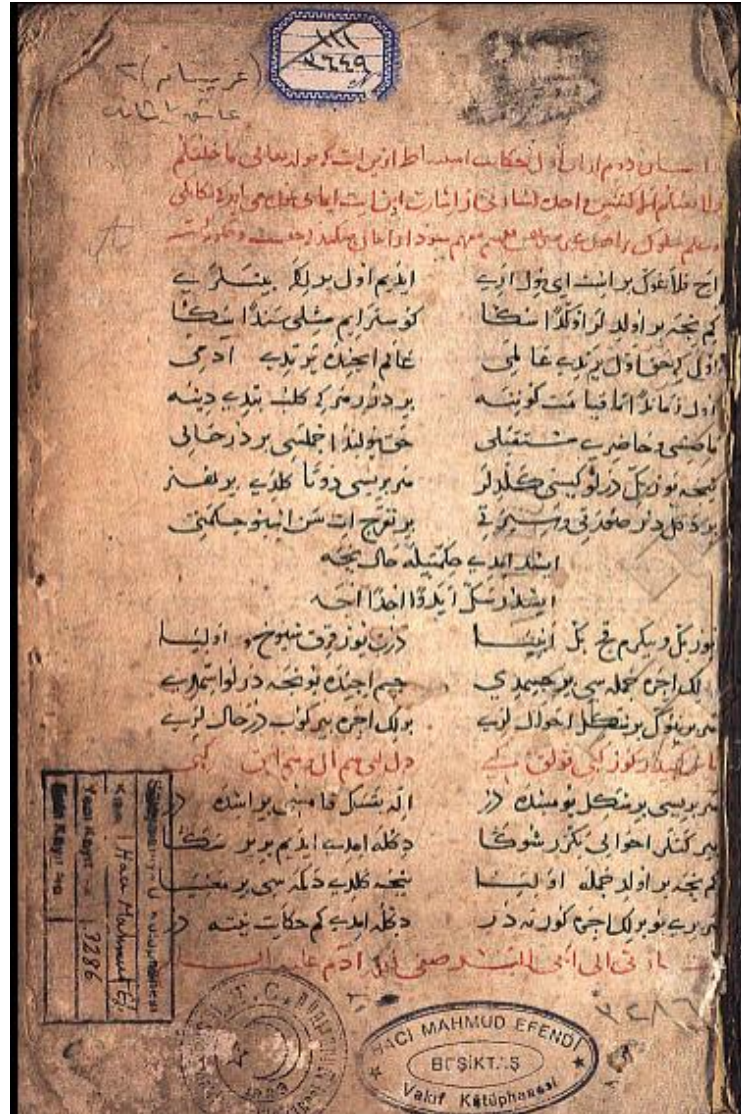
Bu makalede, Türk edebiyatının en mühim eserlerinden olan *Garîbnâme*'nin bugüne kadar Âşık Paşa ve *Garîbnâme* üzerine yapılan çalışmalarda sözü edilmeyen ve bu bağlamda varlığından haberdar olunmadığı anlaşılan, -şimdilik- en eski tarihli nüshası ortaya çıkarılarak bilim dünyasına tanıtılmıştır. Şu ana kadar *Garîbnâme*'nin en eski nüshası olarak bilinen Cemâziyelâhir 826 / Mayıs-Haziran 1423 tarihli Samsun İl Halk Kütüphanesi 55 Hk 829 nüshasından tam 35 yıl öncesine ait, eserin telifiyle aynı yüzyılda istinsah edilmiş bir nüshanın mevcudiyeti kuşkusuz mühimdir. Konuya dair araştırmalarımız esnasında daha evvel bizim de tespit edemediğimiz bu nüshanın ortaya çıkması değerli bir gelişme olmakla birlikte yaklaşık beşte ikilik kısmının eksik olması ve yapraklarının karışık bir şekilde ciltlenmiş olması nüshanın kayda değer bir zafiyetidir.

Yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerinde bulunan *Garîbnâme* nüshalarını araştırırken istinsah tarihi bulunmamakla birlikte 15. yüzyılda yazıldığına kesin gözüyle bakılabilecek nüshalar da değerlendirildi ve bunlarla ilgili kanaatlerimiz özet olarak tablo üzerinde gösterildi. Altısı yurt dışı kütüphanelerde, biri şahıs kütüphanesinde olmak üzere 15. yüzyıl eseri olduğu istinsah tarihi ile mukayyed 20 adet, 15. yüzyılda yazıldığı tahmin edilen 8 adet olmak üzere toplam 28 yazma tespit edildi. Aynı bir yer açarak özellikle bahsettiğimiz Millî Kütüphane Yazmalar 06 Mil Yz A 8227'da kayıtlı nüsha bizim kanaatimize göre 790 tarihli Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud 3286 nüshasından da eskidir ve muhtemelen 14. yüzyılın ortalarında yazılmış olmalıdır. İmla ve özellikle yazı hususiyetleri, bu nüshanın eserin telif tarihine yakın bir dönemde kaleme alınmış olması gerektiğine işaret etmektedir. *Amasya Tarihi* müellifinin Âşık Paşa'nın "kendi hattıyla" yazdığı nüshadan söz etmesi ile eserin müellif hattı bir nüshasının türbelerin lağvedildiği tarihe kadar türbesinde muhafaza edildiğine dair Kırşehir'de dolaşan rivayet, *Garîbnâme*'nin otograf nüshasının -20. yüzyıl ortalarına kadar- bilindiğine dair işaretler olarak görülebilir. Bu bağlamda Millî Kütüphane Yz A 8227 nüshasının bahis konusu nüsha olması ihtimalinin araştırılması gereken bir konu olduğunu ifade edelim.

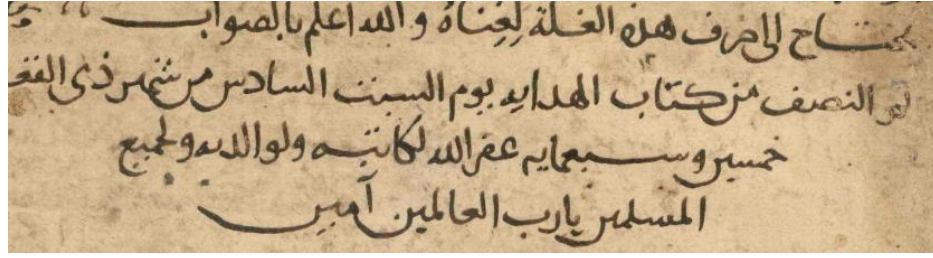
İkisi 14, diğerleri 15. yüzyılda istinsah edilmiş olan veya bu yüzyıllarda istinsah edildiği öngörülen toplam 30 nüshanın *Garîbnâme* çalışmalarında göz önünde bulundurulması elzemdir. Bu bağlamda 14. yüzyılda istinsah edilmiş Türkçe eserlerin sayısının azlığı düşünüldüğünde bu nüshaların Türk dil tarihi bakımından da ayrıca değerli olduğu, gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra -eksik de olsalar- bunların ayrı ayrı nüshalar olarak neşrinin dil çalışmalarına kayda değer katkı sağlayacağı izahtan varestedir.

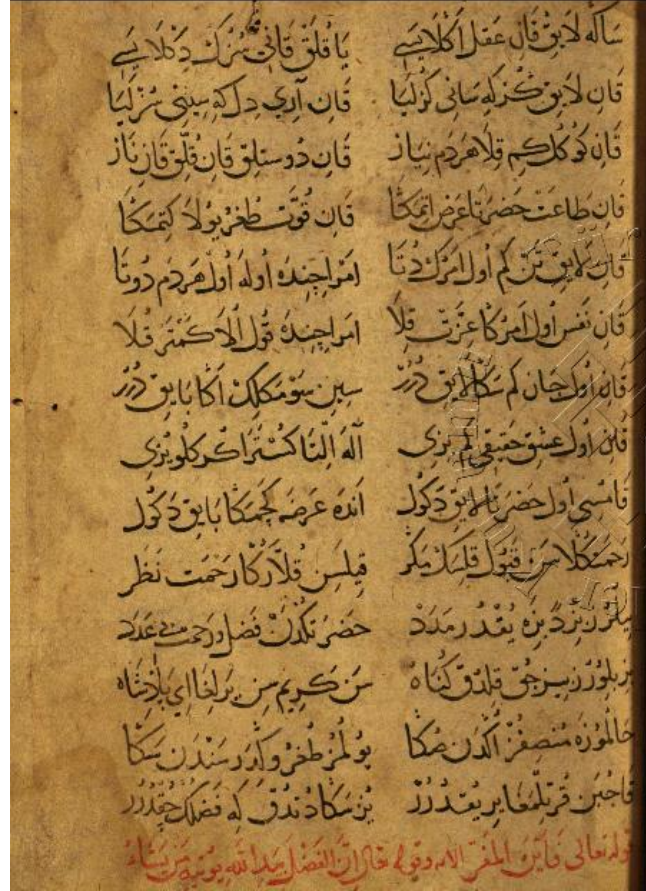
Görsel 3: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Hacı Mahmud 3286 nüshasının son beyti ve ferağ kaydı (167b)

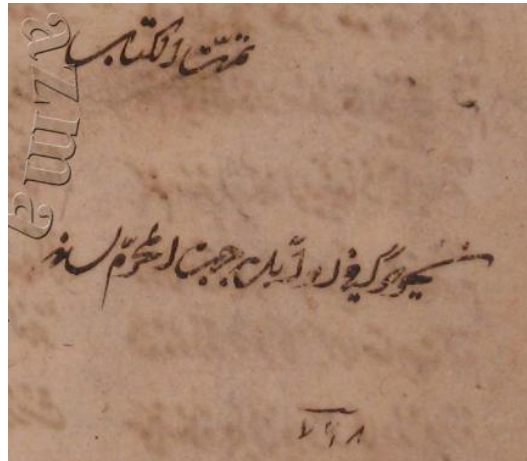
Görsel 4: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Hacı Mahmud 3286 nüshasının başı (2a)

Görsel 5: Millî Kütüphane Yazmalar 06 Mil Yz B 485 numarada kayıtlı Hicrî 750'de istinsah edilen *el-Hidâye fî Şerhi Bidâyeti'l-Mübtedî* adlı Arapça eserin istinsah kaydı

Görsel 6: Millî Kütüphane Yazmalar 06 Mil Yz A 8227 nüshası (36a)

Görsel 7: Ali Emirî Mnz. 912 nüshasının sonunda 798 tarihini veren temmet kaydı

Kaynakça

Derman, Uğur (2010). "Ta'lik." *İslâm Ansiklopedisi*. C. 39. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., s. 507-508.

Hüseyin Hüsâmeddîn (yz.). *Amasya Tarihi*. 1. Defter. M. Fatih Köksal Özel Kütüphanesi, N. 58.

Köksal, M. Fatih (2014). "Âşık Paşa'nın Sema Risalesi Örneğinde Yazma Eserlerde Nüsha Farklarının Önem ve Değeri." *Âşık Paşa ve Anadolu'da Türk Yazı Dilinin Oluşumu Sempozyumu -Bildiriler-, 1-2 Kasım 2013 - Kırşehir*. Ankara: SFM Yayıncılık. 303-324.

Köksal, M. Fatih (2021). "Garibnâme (Âşık)." *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/garib-name-asik-pasa> (erişim: 10.09.2025).

Köprülü, Mehmed Fuad (1965). "Âşık Paşa". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 1. İstanbul: MEB Yay. 701-706.

Kut, Günay (1991), "Âşık Paşa." *İslâm Ansiklopedisi*. C, 4. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., s 1-3.

Levend, Agâh Sırrı (1956). "Âşık Paşa'ya Atfedilen İki Risale." *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1955*. 153-163+tıpkıbasım.

Noyan (Dedebaba), Bedri (1998). *Âşık Paşa-yı Velî, Garibnâme*. İstanbul: Ardıç Yay

Yavuz, Kemal (2000). *Âşık Paşa - Garibnâme*. 4 C. Ankara: TDK Yay.